

УДК 339.923:316.3

В. Лутчак

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Визначено, що транскордонне економічне співробітництво у системі транскордонної співпраці України та сусідніх держав відіграє надзвичайно важливе значення у налагодженні транскордонної співпраці сусідніх країн та добросусідських відносин між ними. Також проаналізовано досвід прикордонної співпраці, основні засади європейської регіональної політики та сформовано основні принципи транскордонного економічного співробітництва, які стосуються загалом транскордонної співпраці сусідніх країн і представлені у двох групах: загальні та специфічні. Визначено рівні реалізації транскордонного економічного співробітництва.

Ключові слова: транскордонне економічне співробітництво, транскордонне економічне співробітництво, принципи, рівні реалізації.

У сучасних умовах найефективнішим шляхом вирішення спільних проблем розвитку регіонів та поглиблення взаємовигідних контактів між населенням сусідніх країн є транскордонне співробітництво. Розвиток транскордонного співробітництва став однією з характерних рис інтеграційних та субінтеграційних процесів в Європі на межі ХХ – ХХІ ст. На сьогодні він займає достатньо важливе місце в системі пріоритетів як соціально-економічного розвитку, так і європейської інтеграції України.

Значний внесок у дослідження сутності транскордонного співробітництва та економічного загалом зробили такі вчені: В. Будкін, О. Гонта, В. Гудак, В. Дмитрук, П. Ебергард, Я. Жалило, Н. Косолапов, А. Лавренчук, Н. Левра, П. Луцишин, Н. Мікул, С. Романов, І. Студенніков, Р. Федан, С. Федонюк, А. Ярош та інші.

Метою статті є наукове обґрунтування ролі економічного транскордонного співробітництва в інтеграційних процесах, аналіз досвіду співпраці та окреслення шляхів удосконалення і можливості забезпечення ефективного економічного співробітництва.

Початкова фаза транскордонної співпраці незалежної України з постсоціалістичними державами мала низку суттєвих негативів. Найбільшим з-поміж них є надмірне домінування політичної, а не економічної, складової в транскордонних відносинах. Міжнародні зв'язки західноукраїнських прикордонних регіонів із зарубіжними партнерами нерідко обмежувалися контактами бюрократичних структур місцевих органів державної влади і самоврядування та переважно спорадичними і безсистемними політико-декларативними акціями. Господарське співробітництво розвивалося здебільшого стихійно, внаслідок чого міцної економічної бази транскордонної співпраці впродовж 90-х – на початку 2000-х рр. ХХ ст. так і не було створено.

З просуванням жорстких зовнішніх кордонів ЄС на Схід виникла загроза перетворення західних прикордонних територій України та суміжних із ними східних – центральноєвропейських держав у безперспективні тупикові регіони з низьким рівнем соціально-економічного розвитку.

I, найголовніше, реальних позитивних результатів системного транскордонного співробітництва більшість населення прикордонних адміністративно-територіальних одиниць у повсякденному житті так і не відчула. Навпаки, введення з початку 2000-х рр. візових режимів, недостатній рівень розвитку прикордонної інфраструктури та інші негативи звузили можливості навіть для міжлюдських контактів. Ускладнилася взаємодія суб'єктів господарської діяльності, особливо середніх і малих підприємницьких структур, які нерідко є рушієм транскордонного економічного співробітництва.

Насамперед доцільно згадати законодавчу базу, в контексті якої можна розглядати існування такого терміна, зокрема Закон України "Про транскордонне співробітництво", у якому визначено, що транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами та місцевими органами виконавчої влади України і територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством (ст. 1). Метою транскордонного співробітництва, згідно із ст. 2, є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, культурних та інших зв'язків і добросусідських відносин між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва на принципах визнання суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав; урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва; узгоджене усунення політичних, економічних, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці [1].

Оскільки ні наукова, ні законодавчо-нормативна база не дає чіткої відповіді на питання стосовно розуміння сутності та значення транскордонного економічного співробітництва, то, на нашу думку, його доцільно розглядати як сукупність зв'язків прикордонних територій сусідніх держав у сфері торгівлі, розвитку підприємництва, реалізації фінансових зв'язків між контрагентами, стимулюванні інвестиційної діяльності та розвитку місцевих економік регіонів загалом. Такий вид співробітництва повинен належати до цілісної системи міжнародних економічних відносин та сприяти зниженню економічних бар'єрів та зближенню і взаємодоповненню національних економік у напрямі підвищення ефективності їх функціонування.

Економічний напрям транскордонного співробітництва відіграє надзвичайно важливе значення у налагодженні транскордонної співпраці сусідніх країн та добросусідських відносин між ними. Його місце у загальній системі транскордонного співробітництва показано на рис. 1.

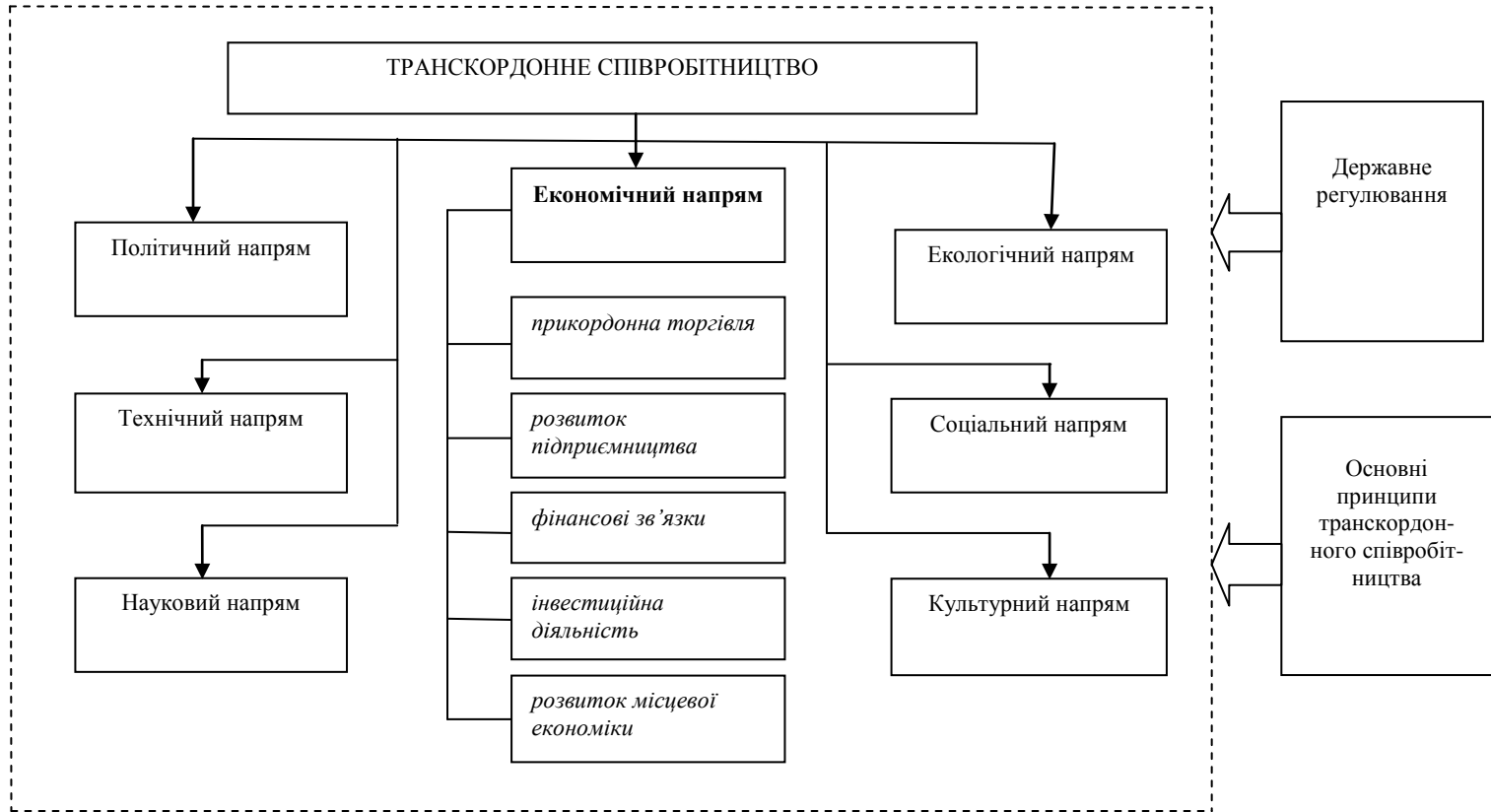

Рис. 1. Транскордонне економічне співробітництво у системі транскордонної співпраці України та сусідніх держав

Досвід прикордонної співпраці та основні засади європейської регіональної політики дають змогу сформулювати основні принципи транскордонного економічного співробітництва, які стосуються загалом транскордонної співпраці сусідніх країн і які можна представити у двох групах: загальні та специфічні.

Загальні принципи ґрунтуються на тому, що розвиток транскордонного економічного співробітництва повинен здійснюватися з огляду на збереження специфіки самобутності та індивідуальності кожної зі сторін, тобто зберігати багатогранність регіонів при протидії кожній окремій спробі уніфікації. Розвиток транскордонного співробітництва повинен:

- враховувати всі до цього часу відомі громадські, господарські, зовнішньополітичні думки;

- здійснюватися на основі взаємодопомоги та партнерства, посиленій регіональній поінформованості;

- сприяти зміцненню регіональної та громадської ідентифікації (самоусвідомлення) населення.

Основні специфічні принципи економічної прикордонної співпраці між сусідніми державами виникають із загальної практики транскордонного співробітництва:

- засади партнерства, рівноправності, рівнозначності сторін. Принцип партнерства включає два елементи: партнерство по вертикалі, тобто з відповідною участю рівня міжнародного, центрального, регіонального та локального з кожного боку кордону, доповнюючи існуючі структури, але без елементів конкуренції, а також партнерство по горизонталі, тобто між партнерами регіону, по обидва боки кордону. Цей вид партнерства базується на паритеті сторін, незалежно від величини території, в сенсі просторовому, економічному чи демографічному; для розвитку цього виду партнерства необхідно подолати низку перешкод, які виникають із відмінностей у сфері адміністрування, компетенції та джерел фінансування;

- принцип допомоги, який розуміється дуже широко як допомога міжнародних, державних та регіональних інституцій та організацій у досягненні цілей транскордонної співпраці, що реалізуються регіонами та місцевими спілками; допомога означає також зміцнення регіонального та місцевого рівнів через делегування повноважень на найнижчий рівень адміністрування;

- принцип солідарності прикордонних територій, що ввійшов до останньої версії Європейської хартії прикордонних та транскордонних регіонів – документу Асоціації європейських прикордонних регіонів;

- принцип існування концепції стратегії транскордонного розвитку; виконання цього принципу є обов'язковим для створення стратегічних меж та для перспективи довготривалої співпраці; ця стратегія повинна відповідати програмі розвитку краю та окреслювати потреби та майбутні цілі транскордонної співпраці для подолання ізольованого розвитку лише з одного боку кордону і включати розробку відповідної спільної перспективи регіонального транскордонного розвитку.

Транскордонне економічне співробітництво здійснюється на місцевому та міждержавному рівнях (рис. 2). На місцевому рівні воно реалізується органами місцевого самоврядування та територіальними громадами по обидва боки кордону. На цьому рівні можуть підписуватися угоди про транскордонне співробітництво між громадами у відповідній сфері або напрямі.

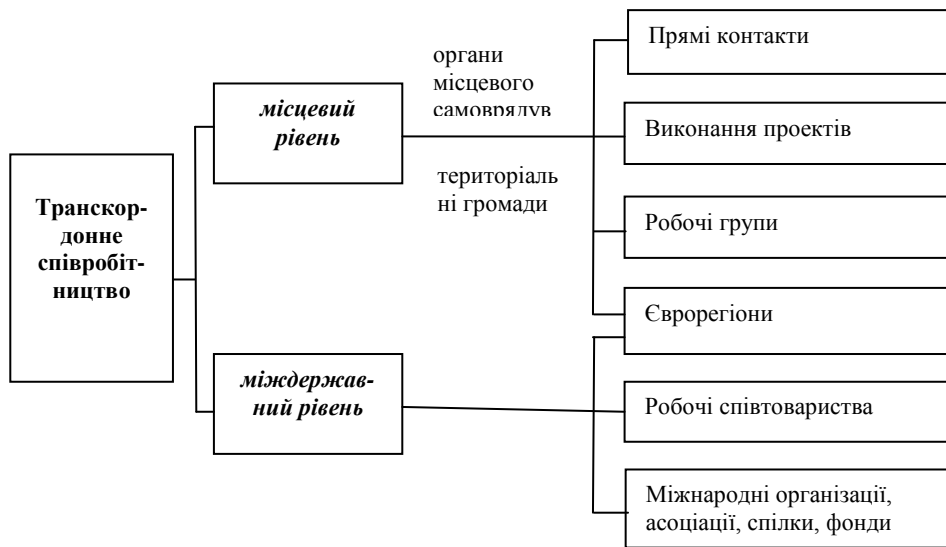

Рис. 2. Рівні реалізації транскордонного економічного співробітництва

Досвід здійснення транскордонної співпраці на місцевому рівні свідчить про її переважну реалізацію у формі прямих контактів, у рамках виконання проектів, на рівні робочих груп та у межах створених єврорегіонів. Найпростішою формою транскордонного співробітництва є прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, які здебільшого є неформальними та спрямовані на спільні дії у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Характерною особливістю такої співпраці є відсутність взаємних фінансових зобов'язань [2].

Упродовж останнього десятиріччя у європейських країнах на локальному рівні здійснюється співробітництво на рівні проектів у рамках програми Європейського Союзу INTERREG. З цієї метою спеціально створюються структури для виконання проектів, спрямованих на розвиток систем спільного управління міжнародних і транснаціональних органів, співробітництва між малими та середніми підприємствами, а також у сферах охорони здоров'я, освіти, навчання і культурних обмінів, захисту навколишнього середовища [3], енергетичних мереж, транспорту та комунікацій у прикордонних районах.

Співробітництво на рівні робочих груп за укладеними угодами передбачає періодичні зустрічі сторін, формування спільних органів управління з метою координації та об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем. Доцільно зазначити, що назви робочих груп можуть бути різними, але відповідно до функціональних обов'язків вони є однаковими. Діяльність спільних органів може фінансуватися кожною стороною окремо або шляхом об'єднання коштів на окремому спільному рахунку.

На міждержавному рівні транскордонної співпраці для здійснення співробітництва здебільшого створюються такі транскордонні утворення, як єврорегіони, робочі співтовариства та міжнародні асоціації, організації, фонди [4].

Найбільш визначальною формою транскордонного співробітництва є *єврорегіон* – це форма співпраці між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний

кордон, спрямована на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону [5].

Співпраця в межах робочих співтовариств була поширена у 70 – 80 рр. ХХ ст. як результат започаткування багатостороннього міжнародного співробітництва між великими областями (регіонами), до складу яких належить кілька етнічних держав. Прикладами таких співтовариств є Робоче Співтовариство Альпійських країн (Arge Alp), Альпійсько-Адріатичне Робоче Співтовариство (Alpe-Adria), Робоче Співтовариство країн Західно-Альпійського регіону (Working Community of the Western Alps) (COTRAO), Робоче Співтовариство країн Піренейського Регіону (Working Community of the Pyrenees or the Atlantic Arc) [6].

Однією з головних функцій діяльності міжнародних асоціацій, організацій, спілок, фондів як форми міждержавної транскордонної співпраці є активне лобювання інтересів місцевих та регіональних органів влади. Деякі європейські асоціації вирішують широке коло питань місцевого та регіонального самоврядування, а також проблеми європейської інтеграції (“широкомасштабні” асоціації). Водночас інші асоціації є “специфічними”, оскільки вони задовольняють більш специфічні інтереси груп областей (регіонів) або місцевих органів влади.

В Україні серед основних чинників, що стримують розвиток транскордонного економічного співробітництва, на думку науковців, можна виділити такі:

- недооцінка з боку центральної влади важливості транскордонного економічного співробітництва як інструменту регіонального розвитку;

- обмеженість стратегічного бачення завдань та перспектив розвитку транскордонного економічного співробітництва як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади України і низький рівень фінансової підтримки транскордонних проєктів;

- незначна частка економічної складової в реалізованих транскордонних проєктах, які переважно мають політичну або культурну спрямованість;

- відсутність в Україні чіткого, закріпленого на законодавчому рівні, механізму залучення іноземної фінансової допомоги [7].

Отже, з огляду на певні проблеми розвитку транскордонного економічного співробітництва України, існує необхідність його активізації, яка в сучасних умовах спричинена також такими факторами:

- наявністю спільних транскордонних проблем у сусідніх державах, які необхідно вирішувати шляхом об’єднання зусиль;

- необхідністю гармонізованого регіонального розвитку та економічної кооперації, підвищення конкурентоспроможності регіонів та рівня життя населення периферійних прикордонних територій в умовах глобалізаційних та інтеграційних впливів;

- проблемами розвитку транспортної, інформаційної, підприємницької інфраструктури;

- необхідністю впровадження ідей євроінтеграції та поглибленням добросусідських відносин [8].

У підсумку доцільно зазначити, що транскордонне економічне співробітництво є складовою частиною світогосподарських інтеграційних процесів та специфічним рівнем цілісної системи міжнародних економічних відносин глобального порядку. Воно є видом і складовою частиною системи міжнародних

відносин на місцевому та міждержавному рівнях, де матеріалізуються та практично проявляються результати глобальних і євроінтеграційних процесів, та є необхідною складовою частиною процесу європейської інтеграції і ґрунтується, передусім, на співпраці прикордонних регіонів сусідніх держав.

Література

1. Про транскордонне співробітництво : Закон України № 1861-IV від 24.06.2004 р. [чинний] / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2004. — № 45. — Ст. 499.

2. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи [Текст] : монографія / Н. Мікула. — Львів : ІРД НАН України, 2003. — 222 с

3. Кушніренко О. М. Охорона здоров'я населення в країнах-членах Європейського Союзу / О. М. Кушніренко // Економічний розвиток і державна політика [Текст]. — Вип. 11: Державна політика та економіка охорони здоров'я в Україні : практикум / М. Білинська, В. Григорович, Л. Жаліло [та ін.] ; за заг. ред. І. Розпутенка, І. Солоненка. — К. : К.І.С., 2002. — С. 150—191.

4. Кушніренко О. М. Екологічна політика Європейського Союзу // Ефективність державного управління [Текст]. — Вип. 3: Економіка природних ресурсів і довкілля : практикум / Ю. Бажал, В. Бакуменко, С. Буряк [та ін.] ; за заг. ред. І. Розпутенка. — К. : К.І.С., 2003. — С. 231.

5. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / І. Студенніков // Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України / за ред. С. Максименка. — К. : Логос, 2000. — С. 138—171.

6. Kushnirenko O. Cross-border cooperation – a form of cooperation between local and regional governments / O. Kushnirenko // Cross-border cooperation [Text] / ed.-in-ch. V. Lesser and I. Rozputenko. — K. : K.I.S. Ltd, 2003. — P. 63.

7. Засадко В. В. Транскордонне співробітництво України: тенденції, проблеми та перспективи розвитку / В. В. Засадко // Науковий вісник Академії муніципального управління [Текст] : зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 7. — С. 22. — (Серія “Економіка”).

8. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [Текст] : монографія / за ред. З. С. Варналія. — К. : НІСД, 2007. — С. 688.

V. Lutchak

THE ROLE OF ECONOMIC TRANSFRONTAL COLLABORATION IN INTEGRATION PROCESSES

It is determined that transfrontal economic collaboration in the system of transfrontal collaboration of Ukraine and nearby states has an extraordinarily important value in developing transfrontal collaboration of nearby countries and good-neighbourlinesses between them. The experience of cross-boundary collaboration and basic principles of the European regional policy are analysed, as well as basic principles of transfrontal economic collaboration, concerning the transfrontal collaboration of nearby countries on the whole, that are presented in two groups: general and specific, are formed. The levels of realization of transfrontal economic collaboration are determined.

Key words: transfrontal collaboration, transfrontal economic collaboration, principles, levels of realization.